

გოდერძი თევდორაძე

დანაშაულის ფილოსოფიის ძირითადი ასპექტები

დანაშაული და სასჯელი არა უბრალოდ მოვლენა და მოვლენის შეფასებაა, არამედ იგი საზოგადოებრივი ცხოვრების ღრმა და ფილოსოფიური პროცესია. ინტერესი დანაშაულის ფილოსოფიისადმი საზოგადოებაში მუდმივად არსებობდა და დღესაც არ დაუკარგავს აქტუალობა, თუმცა წარმოდგენილი საკითხის სირთულე იმაში მდგომარეობს, რომ იგი შეიძლება სხვადასხვა მეცნიერების კვლევის საგნად ჩაითვალოს. ესენია: ზოგადად ფილოსოფია, სამართლის ფილოსოფია, სოციოლოგია, სოციალური ფსიქოლოგია, კრიმინოლოგია, სამართლის ფილოსოფია, ეთიკა და ანთროპოლოგია. აქედან გამომდინარე, თითოეულ მათგანს დანაშაულის წარმოშობისა და არსებობის სრულიად განსხვავებული მოსაზრებები გააჩნია. ასევე მკვეთრად განსხვავდება მათი მეთოდები საზოგადოების ამ უარყოფითი მოვლენის აღმოსაფხვრელად.

იურიდიული აზროვნებით, დანაშაული ეს არის კანონსაწინააღმდეგო ქმედება ჩადენილი ერთი ან რამდენიმე ადამიანის მიერ სხვების წინააღმდეგ.

ეთიკის პოზიციით კი ეს არის ბოროტება, რომელიც მომდინარეობს თვით ადამიანიდან და მიმართულია სხვა ადამიანის ან საზოგადოების მიმართ, როდესაც ირღვევა საყოველთაოდ აღიარებული მორალურ-ზნეობრივი ნორმები.

სოციოლოგთა განმარტებით, დანაშაული შეიძლება იყოს ადამიანის, როგორც ინდივიდის, არასრულფასოვანი მიდგომა საზოგადოებისადმი, რომელსაც არ შეუძლია მონახოს ცივილური ფორმა სხვებთან მიმართებაში.

ანთროპოლოგებმა იგი შეიძლება განიხილონ როგორც ადამიანის თვითრეალიზაციის საშუალება, რომელიც არ ჯდება ადამიანური ბუნების ნორმალურ ფარგლებში.

რაც შეეხება ფილოსოფიას, აქ დანაშაული არ აღიქმება როგორც მხოლოდ ემპირიული ქმედება, არამედ როგორც ონტოლოგიური და გნოსეოლოგიური საწყისი მთელი რიგი საკითხებისა, მისი მიზეზ-შედეგობრივი ბუნება.

ვხვდებით დანაშაულის სხვადასხვა ფორმას, დაწყებული პირველი შემთხვევიდან აბელის მიერ კაენის მოკვლით, გაგრძელებული ებრაელი ხალხის მიერ უფლის ნების უარყოფით დამთავრებული. დანაშაულის არჩადენის აუცილებლობა კი ღვთის ათ მცნებაში პირდაპირ არის მოცემული. თეოლოგთა მიერ დანაშაულის მიზეზები და ახსნა-განმარტებები კეთილი და ბოროტი ძალების, სინათლისა და სიბნელის წინააღმდეგობის ფონზე განიხილება. ადამიანის სული, შეიძლება ითქვას, წარმოადგენს მათი ბრძოლის ასპარეზს. ასეთ შემთხვევაში ყველაფერი თავად ადამიანზეა დამოკიდებული. უფალმა მას უჩვენა გზა სიყვარულისა და შექმნა იგი “ხატად თვისად”. ყველაზე დიდ დანაშაულად ღვთის წინაშე ჩადენილი არაკეთილსინდისიერი საქციელი ითვლება. ბიბლიური გაგება დანაშაულის ფილოსოფიისა წმინდა მამათა შრომებშიც მოგვეპოვება, რაც ცალკე განხილვის თემას წარმოადგენს. აქვე შეიძლება გავიხსენოთ შუა საუკუნეებში მოღვაწე თომა აკვინელი.

რელიგიურ ფონზე დანაშაულის განხილვისას ზოგჯერ ისმება რიტორიკული შეკითხვა: ნუთუ ყოველივე ეს ბოროტება ღმერთს სჭირდებოდა, თუ სასჯელია ჩვენ მიერ ჩადენილი ცოდვების საპასუხოდ ისევე ჩვენზევე გამოსასწორებლად.

ღვთისმეტყველთა პარალელურად, ამ საკითხს ანტიკურ ხანაშიც აქტიურად განიხილავდნენ. პლატონი დანაშაულის ფილოსოფიას ეხება თავის ცნობილ დიალოგში “სახელმწიფო”, ხოლო არისტოტელე მისი კლასიფიკაციის მცდელობას იძლევა ფილოსოფიურ თხზულებაში “პოლიტიკა”. ფილოსოფოსთა გვერდით დანაშაულის ამსახველი სიუჟეტებია მოცემული ბერძენთა დრამებში (სოფოკლე, ევრიპიდე, ესქილე და სხვ.).

დანაშაულის პირველმიზეზის პოვნა ხშირად ადამიანის გონებისათვის აუხსნელი და მიუწვდომელია, ერთ-ერთ ასეთ შემთხვევად შეიძლება ჩაითვალოს ძველბერძნული ტრაგედია თებეს მითიური მეფის ოიდიპოსისა, რომელმაც გაუცნობიერებლად მამა მოკლა და დედა ცოლად შეირთო.

დანაშაულის ახსნის მეტაფიზიკური, ფილოსოფიური მიდგომა გვხვდება თანამედროვე მეცნიერებთანაც; ესენია: ჟან ჟაკ რუსო, შოპენჰაუერი, ფრიდრიხ ნიცშე, ფროიდი, იმანუელ კანტი, ნიკოლოზ ბერდიაევი, კარლ იასპერსი... საზოგადოებაში არსებული ამ უარყოფითი ხასიათის ფენომენით ინტერესდებოდა მაკიაველიც, ხოლო რუსი მწერლის, დოსტოევსკის ნაწარმოებებში ძალზედ ხშირია ადამიანის მანკიერი მხარეების დემონსტრირება, მრავალმხრივობა და მისი მოტივაციის ახსნის მეტაფიზიკური მიდგომა. მწერალი აშკარად აკეთებს აქცენტს საზოგადოებაში არსებულ ნიჰილიზმზე.

დოსტოევსკის რომანები “დანაშაული და სასჯელი” და “ძმები კარამაზოვები” მიმართულია კრიმინალური ცნობიერებისა და ქმედების წინააღმდეგ. ფილოსოფიურად მოაზროვნე ამ დიდი მწერლისთვის, ისევე როგორც ბევრი სხვა მოაზროვნისათვის, ქრისტიანული რელიგია და მორალი წარმოადგენს უმაღლეს ზნეობრივ განხორციელებას.

დანაშაულის ფილოსოფიაზე მსჯელობისას, ხშირად, პირველ ადგილზე დგება ისეთი საკითხები, როგორცაა ადამიანის უფლებები და პიროვნული თავისუფლება, ადამიანი, მთელი თავისი ბიოლოგიური, გონებრივი მონაცემებით, ცნობიერებითა და სულიერი სამყაროთი. აქედან გამომდინარე, დანაშაული არ შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ რაიმე სახის ფიზიკურ ქმედებად, რომელიც სხვას აყენებს ზიანს. იგი არის ქცევა, რომელსაც განაპირობებს პიროვნების მსოფლმხედველობა და მას ასევე ხშირად უკავშირებენ თავისუფლების საკითხსაც. მოაზროვნეთა დიდი ნაწილი ხშირად იმეორებს, რომ სწორედ თავისუფლებაა ყველაფრის საწყისი, რომელსაც ადამიანები ბოროტად იყენებენ. ისინი ცდილობენ, ამით გაამართლონ თავიანთი ბოროტი საქციელი და თავი დამნაშავედ არ ცნონ.

თავისუფლების საკითხი მკაფიოდაა გამოკვეთილი კანტის ფილოსოფიურ თეორიებში. კერძოდ, იგი თავის ეთიკაში საუბრობს კეთილი ნებისა და ზნეობრივი ცნობიერების შესახებ, სადაც მეტაფიზიკურ ჭრილში აანალიზებს დანაშაულის ფილოსოფიას, იკვლევს ინდივიდის მორალს, განიხილავს მას, როგორც ცნობიერების ფორმას, სცილდება რაციონალიზმის ფარგლებს და აყალიბებს თავის ცნობილ კატეგორიულ იმპერატივს. მეცნიერი ამტკიცებს, რომ ადამიანი ბუნებით ბოროტია. ამ საყოველთაო აღიარებით ადამიანში დევს კეთილი და ბოროტი ბუნება არსებულ საზოგადოებას კი შეუძლია ზელი შეუწყოს ერთ-

ერთი მათგანის გააქტიურებას და მასზე ზემოქმედება მოახდინოს. ასეთ ღულისტურ წარმოდგენას კაცობრიობა დიდი ხანია იცნობს. სიკეთე და ბოროტება ორივე თანადროულად, პარალელურად თანაარსებობდა ყველა ეპოქის საზოგადოებაში. სწორედ ამიტომაც, ზშირად დანაშაულის ფილოსოფიას განიხილავენ სოციალურ ასპექტში. ამ დროს ლოგიკურია გაჩნდეს შეკითხვა, თუ რამდენადაა საზოგადოება დამნაშავე ამა თუ იმ კონკრეტული დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში, რომ არაფერი ვთქვათ ისეთ მასშტაბურ დანაშაულზე, როგორცაა ომი, გენოციდი, ტერორისტული აქტები და სხვა ასეთი ხასიათის გლობალური მოვლენები, რომელშიც ადამიანთა დიდი რაოდენობა მონაწილეობს.

დანაშაულის ჩადენის სისტემური, მეთოდური კვლევისას იკვეთება მოტივაციის საკითხი, როგორცაა ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური, პირადი შურისძიება და სხვ., რის შედეგადაც შეიძლება ჩამოყალიბდეს დამნაშავეის მსოფლმხედველობა. ეს კი განსაზღვრავს მის ცნობიერებას, საქციელს და დამოკიდებულებას რეალურ ცხოვრებასთან მიმართებაში.

დანაშაულის სწორედ ასეთმა მრავალფეროვნებამ, როგორც საზოგადოების მულმივმა თანმდევემა პროცესმა, გამოიწვია მისი ფილოსოფიური, მეტაფიზიკური კუთხით გაანალიზების აუცილებლობა. ამას ემატება ისიც, რომ ვერცერთმა სახელმწიფომ მიუხედავად დიდი მცდელობისა, ვერ მოახერხა დანაშაულის აღკვეთა მხოლოდ ძალისმიერი მეთოდებით, დაწერილი კანონებითა და იურიდიული ნორმების გამოყენებით. ზესახელმწიფოებიც უძლურები ჩანან ამ უარყოფითი ფენომენის მიმართ.

საკითხისადმი ფილოსოფიური მიდგომით შესაძლებლობა გვეძლევა დანაშაულს სხვადასხვა კუთხით შევხედოთ. ისტორიამ დაადასტურა, რომ სასჯელის გამოყენება არ წარმოადგენს დანაშაულის აღკვეთის ერთადერთ შესაძლებლობას.

დამოწმებული ლიტერატურა

არისტოტელე, 1944 - არისტოტელე, პოლიტიკა, თბ., 1944.

ნ. ბერდიაევი, 2007 - ნ. ბერდიაევი, ადამიანის ბედი თანამედროვე სამყაროში, თბ., 2007.

ა. გულიგა, 1986 - ა. გულიგა, კანტი თბ., 1986.

ს. დანელია, 1977 - ს. დანელია, კანტის ცხოვრება და ფილოსოფიური მოღვაწეობა, თბ., 1977.

პლატონი, 1997 - პლატონი, დიალოგები, თბ., 1997.

ვ. სოლოვიევი, 1990 - ვ. სოლოვიევი, Сочинения т.1 Москва, 1990.

GODERDZI TEVDORADZE

THE MAIN ASPECTS OF THE PHILOSOPHY OF CRIME

Crime and punishment are not only a phenomenon and its evaluation, but it's a deep and philosophic process of the social life. Interests toward the crime philosophy always existed in the society and it has not lost its relevance nowadays either, though complexity of the presented topic lies in the fact that it can be considered as a subject to research within the various fields of science.

The variety of crime forms, the process which constantly accompanies the society, resulted in the necessity of its philosophic and metaphysical analysis. In addition, despite of the great efforts, none of the countries succeeded in prevention of crime neither by using force nor through written laws or legal norms. Even the most powerful countries seem to be incapacitated in regard to this negative phenomenon.

In the contemporary science, metaphysical and philosophic approaches to crime explanation are noticed, such are: Jean-Jacques Rousseau, Schopenhauer, Friedrich Nietzsche, Freud, Immanuel Kant, Nikoloz Berdyaev, Karl Jaspers and others. Machiavelli also expressed his interest toward this negative happening. Besides, in the works of the Russian writer Dostoevsky faulty points of the human nature are frequently demonstrated, and the multilateralism and interpretation of crime motives by the metaphysical approach are being emphasized.